

România de azi în patru studii de drept internațional

La Editura Junimea a apărut, la sfârșitul lui 2011, o carte de maxim interes pentru români, „Quo vadis, România? (un punct de vedere)” în care sunt reunite studii și analize de drept internațional aplicate la condiția politică a României de azi. Autorii sunt patru diplomați a căror carieră a fost împlinită cu gradul și funcția de ambasador, toți au avut în paralel o bogată activitate universitară. Domniile lor sunt: prof. univ. dr. Ion M. Anghel, conf. univ. Dr. Ion Diaconu, prof. univ. dr. Aurel Preda și dr. Ioan Maxim. Cu studii înalte în țară și străinătate, toți patru s-au consacrat dreptului internațional și au devenit reputați negociatori pe umerii cărora răspunderile de stat au apăsător greu. Unii dintre ei au fost solicitați, ca experți în organizații internaționale. Cartea despre România de azi beneficiază de această impresionantă experiență națională și internațională și de dorința expresă a autorilor să semnaleze - argumentat - derivatele, erorile, păcatele politicii românești din perioada, parcă fără de sfârșit, de tranziție a statului nostru spre normalizare. Numai această precizare ar fi suficientă să stârnească o îndreptățită curiozitate și un interes ridicat față de cele patru studii adunate într-un corpus care, încă din titlul, incită : **România, încotro?** Nu este o întrebare retorică, cu atât mai puțin gratuită. Și, mă grăbesc să spun, nu este o carte de savantlâcuri austere ci una polemică. „Inițiativa noastră, scrie în „Argumentum” dr. Ion M. Anghel, are ca scop să zgâlțâie (să trezească), pe cei în cauză până nu este prea târziu, iar rugămintea pe care v-o adresăm este aceea de a vă apleca, cu atenție și responsabilitate – **sine ira et studio**, cu dragoste fierbinte pentru glia noastră strămoșească, asupra paginilor ce urmează”. Înțelegem de la început că suntem invitați să reflectăm la o nouă atitudine civică.

Avantajul acestui gen de carte politică îl asigură demonstrația, argumentul juridic și nu opțiunile sau subiectivismul politic. Poate apărea întrebarea: de ce până acum cei patru experți nu au spus aceste adevăruri? Le-au spus. Ideile lor, argumentele au intrat întotdeauna în dosarele de negocieri și, atât cât le-a fost cu putință, le-au apărut în toate împrejurările. Uneori nu partenerii ci autoritățile române nu le-au înțeles sau nu le-au respectat deliberat. Cititorii vor afla dintr-una din analize un caz de o gravitate inimaginabilă în care un ministru de externe face un cadou gratuit care va ului până și pe partenerii de negociere. Succesele sau insuccesele lor au fost acoperite de discreția impusă de profesiunea de diplomat. Tributul pe care diplomații trebuie să-l plătească presupune o expunere publică filtrată, cenzurată, controlată. În serviciul diplomatic fidelitatea față de stat este intrinsecă și asumată. Diferențele de opinii, în caz extrem, se rezolvă fie prin înlăturarea diplomatului (după 1989 au fost sacrificați zeci de diplomați români profesioniști), fie prin demisie (au existat și astfel de cazuri). Libertatea de a apăra adevărul înseamnă și risc. Dar el

trebuie luat. La puțin timp după ce Statele Unite au declanșat războiul în Irak, un fost ambasador american la Bagdad s-a declarat împotriva războiului și a simțit de datoria lui să afirme că Washington-ul nu ia în calcule mentalitățile, forța religiei și a tradițiilor irakienilor care vor cântări greu în ducerea războiului. Cunoscutul caz al unui fost ambasador al Franței în Orientul Mijlociu, care, declinându-și originea de evreu, a criticat blocada instituită de Tel-Aviv în jurul Fâșiei Gaza. Cele două cazuri, la care îndrăznesc să alătur acum și poziția autorilor volumului „Quo vadis, România?” sunt elocvente pentru înțelegerea responsabilității față de propriul stat.

Ieșirea în arena publică a celor patru diplomați români trebuie salutăată. Nu cred că mai este un secret pentru cineva că mulți dintre politicienii noștri de azi sacrifică impardonabil interesele naționale. Cauzele sunt diferite dar toate se înscriu în paradigma avidității de putere, lipsei de profesionalism și indiferenței față de destinul propriului popor. După 1990, acest gen de politicieni nu au rezistat glasului sirenelor din afară. Cei patru diplomați care și-au propus să spună adevărul sunt acum pensionari. Dar această condiție nu trebuie supralicitată în manifestarea lor publică. Nu! Judecătorul lor de acum este același care l-a avut și în timpul serviciului diplomatic activ: propria conștiință. Eliberați de constrângerile oficiale, acum pot ataca public erorile din politica României. Specialiști în dreptul internațional și cu o experiență directă în relațiile cu vecinii ei își circumscriu aria analizelor cu precădere la problemele reglementărilor în chestiunile organizării statului, cetățeniei, tratamentul minorităților pornind de la legile naționale și de la reglementările europene și internaționale. Redau titlurile studiilor pentru a ne face o impresie generală despre problematica abordată. „Implicațiile generate de situațiile de dublă cetățenie în cazul României”, de dr. Ion M. Anghel, „Dreptul internațional și autonomia teritorială” de dr. Ioan V. Maxim, „Organizarea statelor și dreptul internațional” de dr. Ion Diaconu, „Nici Basarabia și nici Transilvania (Nem, nem soha!) de dr. Aurel Preda. Caracterul științific este susținut de înglobarea în anexe a unor pasaje din tratatele internaționale pertinente la materia abordată: Tratatul de pace între Puterile aliate și Ungaria, Protocol și Declarațiuni din 4 iunie 1920 (Trianon), Tratatul de pace cu România (Paris, 10 februarie 1947), Tratatul de pace între Ungaria și Puterile Aliate și Asociate, semnat la Paris, la 10 februarie 1947, Rezoluția Parlamentului European privind revizuirea Constituției Ungariei, Tratatul de înțelegere, colaborare și bună vecinătate dintre România și Republica Ungară. După cum se vede, ponderea cea mai mare o au reglementările care privesc relațiile cu Ungaria și tratamentul și condiția minorității maghiare din România. Nu este, însă, în intenția autorilor să inflameze ci să pună lumină în abordarea relațiilor actuale dintre cele două state. Iar ponderea mare vine tocmai de la erorile, mai multe, mai mari și mai grave, care s-au produs pe acest segment de relații cu vecinii. Nu este nici o tratare exclusivistă a acestora, autorii aducând în discuție aspecte elocvente din politica Bucureștiului față de Chișinău, Moscova, Kiev etc.

În susținerea ideilor lor autorii argumentează pertinent și convingător ce este bine și ce este rău și evocă de fiecare dată normele de drept internațional, practicile și cutumele din alte state. Totul pentru a pune lumină pe erorile de politică și pe sacrificarea, conștientă sau nu, a unor interese de stat. Cartea vine la timp pentru că, în ultima vreme guvernării noastre sunt preocupați să modifice Constituția, să reorganizeze administrativ statul invocând reglementări internaționale sau imperative europene. Fals. România nu are nevoie de schimbări care să servească interese meschine de partid sau oculte din afară. Nimeni nu ne cere să nu fim români pentru a deveni europeni. Ion Diaconu se întreabă: „Constituie agitația din jurul reorganizării țării și a ștergerii județelor ca forme tradiționale de organizare teritorială, un prilej de a formula pretenții, de a șantaja și impune soluții dăunătoare României?”. Întrebarea prilejuiește autorului recursul la o abordare juridică a experiențelor istorice și social-politice care conduc la alegerea formei de organizare statală. Nu modificăm din rațiuni politice condiția unei entități statale, nu facem un stat federal sau confederal acolo unde istoria a determinat și a impus o organizare unitară. Abordarea juridică este de o acuratețe remarcabilă. Cât de bine stăpânesc guvernării și parlamentarii noștri reglementările, normele dreptului internațional atunci când se aventurează în adoptarea de legi pe terenul fundamental al constituirii și organizării statului? Dar atunci când își propun ambiția de a modifica Constituția? Dar atunci când asistă buimaci sau vinovați de-a dreptul la pașii făcuți pentru regionalizarea pe criterii etnice, dacă nu chiar federalizarea țării pe calea autonomiei? „În conformitate cu doctrina în această materie, scrie dr. Ion Diaconu, trebuie subliniat, din capul locului, că dreptul la autodeterminare – astfel cum acesta este consacrat în dreptul internațional – este irelevant pentru diversele proiecte de autonomie. Este, generalmente, împărtășită opinia, după cum se știe, că titulare ale dreptului la autodeterminare sunt doar popoarele” (pag. 110). Pentru a înlătura orice suspiciune de parti pris, să amintesc, în treacăt, analiza situației din Spania. „În Spania, scrie dr. Ion Diaconu, unitatea s-a realizat prin menținerea formațiunilor statale care au urmat regatelor spaniole; stabilirea republicii în 1931 a oferit posibilitatea unor autonomii regionale și culturale în provinciile cu o istorie, cultură și economie comună. Catalonia a stabilit un asemenea statut, apoi Țara Bascilor și Galicia. Regimul franchist a reprimat toate cererile de autonomii; Constituția spaniolă din 1978 a recunoscut principiul autonomiei pentru toate regiunile, referindu-se în mod expres la patru regiuni: Catalonia, Țara Bascilor, Galicia și Andaluzia. După 1983, toate cele 17 regiuni ale Spaniei au obținut statutul de autonomie care nu este, deci, acordat pe baze etnice” (pag. 121). Convenția europeană a autonomiei locale adoptată de Consiliul Europei în 1985 „definește conceptul de autonomie ca incluzând dreptul și capacitatea efective ale colectivităților locale de a reglementa și gestiona în cadrul legii, sub propria lor responsabilitate și în beneficiul populației respective, o parte importantă a treburilor publice. În mod expres se prevăd anume unitățile administrativ-teritoriale unde sunt alese organele acestor

colectivități. Nu se face nici o legătură între autonomia locală și existența minorităților” (pag. 120).

Dr. Ioan V. Maxim folosește experiența dobândită în lunga sa carieră de funcționar ONU și al Comisiei de conciliere și arbitraj a OSCE, pentru a trata problema, la fel de actuală pentru România, a autonomiei teritoriale. „Constituția României proclamă și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale toate drepturile și libertățile fundamentale, precum și drepturile și libertățile specifice menite să le asigure păstrarea și dezvoltarea identității lor”. (pag. 96) . De două decenii, prin organizația sa politică UDMR, minoritatea maghiară se află la guvernarea țării conducând ministere și instituții centrale. Tratatul politic româno-ungar din 1996 a reprezentat actul de voință al celor două state iar relațiile cu Ungaria au intrat în normalitate. „În ciuda acestor importanți pași înainte mai există, totuși, cetățeni români de origine maghiară care se arată mereu nemulțumiți; se creează obstacole menite parcă să întretină această stare. Avem în vedere, pe de o parte, unele măsuri recente ale actualului guvern de la Budapesta care riscă revigorarea tentației naționaliste și iredentiste (legile cetățeniei, respectiv stabilirea datei de 4 iunie ca <<zi a unității maghiare>> în care se comemorează <<nedreptatea istorică>> din 4 iunie-semnarea Tratatului de la Trianon) , iar pe de altă parte, eforturile și insistența UDMR de a complica situația prin propunerile sale la proiectul statutului minorităților naționale. Este vorba de înființarea unor autorități paralele cu cele ale statului român, și anume, a unor consilii naționale autonome cu personalitate juridică și putere de decizie în domeniile culturii, educației și al celor înrudite, delegarea de către Parlament, Guvern sau alte organe ale administrației publice locale a unor atribuții în favoarea respectivelor comisii naționale de autonomie...Multe dintre prevederile acestui proiect se îndepărtează în mod simțitor de textul Constituției (României, n.n.), cât și de prevederile Convenției-cadru europene privind protecția minorităților naționale”. Autorul prezintă normele internaționale, reglementările europene și practicile din relațiile altor state care au minorități pe teritoriul lor pentru a se vedea, fără dificultate, cât de departe a mers ambiția guvernanților români de a demonstra că România este un model în materie de minorități. La lansarea cărții – evoc momentul pentru că este semnificativ – dr. Ioan V. Maxim a povestit o istorioară din vremea când era la Geneva funcționar la Subcomisia ONU pentru drepturile omului unde avea coleg – și-i devenise prieten – un jurist de la Budapesta. Acesta invoca obsedant modelul elvețian confederativ de organizare unde trăiesc germani, francezi și italieni în pace. Așa este, a spus juristul român, dar ai văzut vreodată la un meci de fotbal între naționalele Elveției și Germaniei un german din Elveția agitând steagul Germaniei? Elocvent, nu!

Dr. Ion M. Anghel examinează implicațiile generate de legile adoptate de Budapesta pentru acordarea dublei cetățeniei unor grupuri etnice masive aflate dincolo de granița statului ungar. Subiectul este de mare actualitate și, împreună cu alte derive naționaliste și iredentiste, începe să irite până și pe campionii

toleranței de la Strasburg și Bruxelles. Dr. Ion M. Anghel surprinde subtilitățile acestei legi care nu sunt de ignorat. „Acordarea cetățeniei pe criterii etnice forțează acordarea autonomiei teritoriale, presând din exterior asupra statelor vecine Ungariei; acordarea cetățeniei pe criteriul etniei apare ca o acțiune externă - sprijinită sau tolerată de comunitatea internațională – care, conjugată cu acțiunea internă a minorității pentru regionalizare, împinge și ușurează o evoluție propice spre autonomia regională; o anumită regionalizare poate ține locul de substitut al autonomiei teritoriale pe criterii etnice pentru că, în substanță, este vorba de același lucru și scopul poate să fie atins pe această cale (a se vedea poziția UDMR în această problemă)”. (pag. 54). Interpretarea trebuie pusă în conexiune cu refuzul până în zilele noastre a recunoașterii de către orice guvern sau regim politic ungar a Tratatului de la Trianon, din 1920. Între altele, prin acesta era clarificată problema cetățeniei minorităților din Imperiul austro-ungar, inclusiv a maghiarilor din România. Dar această normă impusă prin Tratat este, ca și multe altele, ignorată de Budapesta cu obstinație. „După Primul Război Mondial, prin Tratatul de la Trianon din 1920 (art. 4), se recunoaște cetățenia română oricărei persoane care făcea parte din teritoriul transferat de la Austria și Ungaria”. Spiritul reglementării își găsește expresie particulară în Tratatul de la Craiova (1940) – anexa C, încheiat cu Bulgaria în condițiile de presiune impuse de puterile iredentiste României. Românii au obținut, totuși, să impună o reglementare pornindu-se de la dreptul de opțiune convenit la schimbul de populație între România și Bulgaria și au reglementat aspectele decurgând din problema cetățeniei; repatrierea, inclusiv păstrarea cetățeniei, se putea face în principiu pe bază facultativă într-un termen de un an, după care cei rămași în Cadrilater au devenit cetățeni bulgari. În convenția (semnată la Paris, 28 oct. 1920) dintre România și Imperiul Britanic, Franța, Italia și Japonia, referitoare la Basarabia, s-a prevăzut acordarea în exclusivitate a cetățeniei române pentru resortisanții din Basarabia (art. 4), dar în termen de doi ani aceștia aveau facultatea de a opta pentru orice altă cetățenie” (pag 43). Mă opresc aici, pentru a reveni la reglementările de la Trianon privind cetățenii unguri. Maghiarii din România au avut de ales, de „optat”. Maghiarii care au optat pentru cetățenia ungară și-au păstrat marile proprietăți dar, în urma reformei agrare și a expropriierilor, problema a ajuns în fața Tribunalului româno-ungar. „Decizia acestuia din 1927 a fost contestată de România care a sesizat Consiliul Societății Națiunilor, ajungându-se la o reglementare pe cale diplomatică definitivă în urma acordurilor de la Paris (1930) prin constituirea unui fond agrar. Cetățenii unguri și-au primit drepturile toate. Atunci, este firesc să ne întrebăm la ce este de folos dubla cetățenie a maghiarilor din România?

Citind, nu m-a părăsit uimirea să constat că ne afundăm într-o „excepție românească” regretabilă și de neînțeles. Erorile sunt produse, în primul rând, din cauza intrușilor în politică, a amatorilor de putere, a veleitarilor cu un tocit, chiar dispărut, sentiment că aparțin sau trăiesc în interiorul unei națiuni, unui popor, unei țări. Există cazuri când politicieni cu ștaif, intrați la guvernare au

depășit, fără nici o justificare, respectul și datoria față de statul pe care îl reprezintă, pe care le impune istoria. Mărturisirea dr. Aurel Preda, negociatorul-șef al României al Tratatului cu Ucraina, 1997 privind intervenția ministrului român de Externe din acel moment este cutremurătoare. După bătălii istovitoare, negocierile – aveau loc la București! - fuseseră încheiate și era așteptat momentul prezentării proiectului Tratatului autorităților celor două state. Ministrul de Externe al României își face apariția în sala de tratative. Delegații nu apucaseră să se relaxeze iar apariția ministrului i-a contrariat. Avea și de ce. Acesta „corectează textul Tratatului cu Ucraina spre a explicita faptul că Insula Șerpilor aparține Ucrainei...” (pag.136). Este inutil să mai spun că delegația ucraineană a sărbătorit toată noaptea cadoul neașteptat venit din parte ministrului. Era pe deplin mulțumită. Truda delegației române care se opusese includerii în Tratat a oricărei referiri care să conducă la afectarea drepturilor istorice ale României asupra pământului ei fusese, într-un minut, aruncată în aer! Eroarea nu este, înțelegem de la dr. Aurel Preda, a unui neisprăvit. Ea va fi imediat acoperită politic în numele sacrificiilor pe care România trebuie să le facă pentru integrarea în NATO. „Regimul Constantinescu pretindea, în urma valului de proteste care s-a produs după dezastrul de la Neptun (locul semnării Tratatului cu Ucraina – n.n.), că <<România nouă a dat un exemplu unic în lume prin felul în care trebuie să privească spre viitor, abandonând trecutul (sic!)>>. A se vedea și România liberă din 3 iulie 1997. „Inutil să spunem, continuă autorul, că nu am fost primiți în NATO decât mult mai târziu și pe alte considerente decât cele etalate fără demnitate și recunoștință față de cei care făcuseră, cu sânge, România Mare” (Qvo vadis, România?, pag. 135-136).

De ce au făcut guvernările români de după 1989 concesii dezastruoase, pe care nici un stat european nu le-a făcut în timp de pace? Unii politicieni pretind că aceasta era calea sigură a reintrării noastre în Europa. Fals! Nimeni nu te respectă dacă tu însuși nu te respecti. Dinpotrivă! Interesul unora dintre guvernările noștri, atunci când nu este vorba de trădare, a fost ca, prin concesii să-și consolideze poziția politică. Condamnabil! Unde se face un rabat politic se produce un atentat la istorie.